

جمهوری اسلامی ایران
ستاد حقوق بشر

شماره ۶

گزارش روشنگرانه با موضوع:

مدیریت فضای مجازی و محدودیت‌های ارتباطی

ستاد حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران

(بهمن ماه ۱۴۰۴)

الله الرحمن
الرحمن

ستاد حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران

بهمن ماه ۱۴۰۴

بازتعریف محدودسازی اینترنت به‌عنوان اقدام پیشگیرانه در وقایع دی‌ماه ۱۴۰۴

مقدمه

دی‌ماه ۱۴۰۴ یکی از حساس‌ترین مقاطع امنیتی-اجتماعی کشور در سال‌های اخیر بود. هم‌زمانی ناآرامی‌های میدانی، تشدید عملیات روانی در فضای مجازی، حملات سازمان‌یافته سایبری و فعال‌شدن شبکه‌های رسانه‌ای معاند، فضای کشور را وارد وضعیتی شبه‌اضطراری کرد. در چنین شرایطی، مدیریت فضای مجازی و اعمال برخی محدودیت‌های ارتباطی، به یکی از ابزارهای اصلی دولت برای کنترل بحران، حفظ ثبات اجتماعی و صیانت از امنیت عمومی تبدیل شد.

۱. مبانی حقوقی محدودیت‌های ارتباطی در شرایط اضطراری

براساس قواعد پذیرفته‌شده حقوق بین‌الملل، دولت‌ها در شرایط استثنایی از جمله تهدید جدی علیه امنیت و نظم عمومی، از اختیارات مشخصی برای اعمال محدودیت‌های موقت برخوردارند. ماده ۴ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی تصریح می‌کند که در وضعیت‌های اضطراری که حیات ملت را تهدید می‌کند، دولت‌ها می‌توانند به‌طور موقت برخی تعهدات خود را تعلیق نمایند؛ مشروط بر آن که این اقدامات:

- ضروری و مبتنی بر تهدید واقعی باشد،
- با اصل تناسب همخوانی داشته باشد،
- ماهیت تبعیض‌آمیز نداشته باشد،
- و صرفاً تا زمان رفع شرایط اضطراری ادامه یابد.

در این چارچوب، تنظیم و محدودسازی هدفمند فضای مجازی نه اقدامی خارج از قانون، بلکه بخشی از اختیارات مشروع حاکمیتی دولت‌ها برای حفظ امنیت ملی و عمومی محسوب می‌شود.

۲. زمینه‌های امنیتی وقایع دی‌ماه ۱۴۰۴

در جریان تحولات دی‌ماه ۱۴۰۴، کشور با مجموعه‌ای از تهدیدات ترکیبی مواجه شد که صرفاً به اعتراضات خیابانی محدود نبود. هم‌زمان با تحرکات میدانی، شواهد متعددی از:

- حملات سایبری به زیرساخت‌های حساس از جمله شبکه بانکی و سامانه‌های خدمات عمومی،
- تلاش برای اخلاف در سامانه‌های ارتباطی و اطلاع‌رسانی،
- و انتشار گسترده اخبار جعلی، فراخوان‌های خشونت‌آمیز و محتوای تحریک‌کننده در پلتفرم‌های خارجی مشاهده شد.

این وضعیت، فضای مجازی را به یکی از کانون‌های اصلی تشدید بحران و بی‌ثبات‌سازی روانی جامعه تبدیل کرد.

در چنین شرایطی، اعمال محدودیت‌های موقت و هدفمند بر دسترسی به برخی پلتفرم‌های خارجی با اهداف مشخص صورت گرفت:

- صیانت از داده‌ها و اطلاعات شخصی شهروندان،
- جلوگیری از اختلال گسترده در خدمات حیاتی،
- مهار موج شایعات و عملیات روانی سازمان‌یافته،
- و حفظ انسجام روانی و اجتماعی جامعه.

۳. بازتعریف محدودسازی اینترنت: اقدام امنیتی یا پیشگیرانه؟

محدودیت‌های اعمال شده در دی‌ماه ۱۴۰۴ از منظر سیاست‌گذاری امنیتی، ماهیتی پیشگیرانه داشت. هدف اصلی این تصمیمات:

- جلوگیری از تشدید خشونت،
- کاهش سرعت سازمان‌دهی ناآرامی‌ها از طریق بسترهای خارجی،
- و کنترل میدان جنگ اطلاعاتی بود، نه قطع کامل ارتباطات یا محروم‌سازی عمومی مردم از دسترسی به اطلاعات.

۴. پاسخ به ادعای «قطع کامل اینترنت»

برخلاف ادعاهای مطرح شده در برخی رسانه‌های معاند، ارتباط شهروندان به‌طور کامل قطع نشد. در طول وقایع دی‌ماه ۱۴۰۴:

- دسترسی به شبکه ملی اطلاعات برقرار بود،
  - رسانه‌های رسمی و داخلی بدون وقفه به اطلاع‌رسانی ادامه دادند،
  - سامانه‌های خدمات عمومی فعال باقی ماندند،
  - و پیام‌رسان‌های بومی به سرعت در دسترس عموم مردم قرار داده شدند.
- از این رو، جریان اطلاع‌رسانی ضروری در چارچوب ساختار ملی حفظ شد و نیازهای ارتباطی اساسی شهروندان دچار اختلال فراگیر نگردید. محدودیت‌ها عمدتاً متوجه برخی پلتفرم‌های خارجی بود که در همان مقطع به بستر اصلی انتشار اطلاعات نادرست و تحریک خشونت، تبدیل شده بودند.

۵. اصل تناسب و موقتی بودن محدودیت‌ها

یکی از مهم‌ترین شاخص‌های مشروعیت محدودیت‌های اضطراری، تناسب با سطح تهدید است. محدودیت‌های دی‌ماه ۱۴۰۴:

- فراگیر و دائمی نبود،
  - متناسب با شرایط امنیتی همان مقطع اعمال شد،
  - و با کاهش سطح تهدید، به‌صورت تدریجی بازبینی و تعدیل شد و خواهد شد.
- این روند نشان می‌دهد که سیاست اتخاذشده، ماهیتی مدیریتی و موقتی داشته و هدف آن عبور ایمن از بحران بوده است، نه تثبیت محدودیت به‌عنوان یک وضعیت دائمی.

۶. نمونه‌های جهانی محدودسازی اینترنت در شرایط بحران

محدودسازی یا قطع اینترنت در شرایط بحران‌های امنیتی حاد، شورش‌های مسلحانه یا حملات تروریستی، سابقه‌ای قابل توجه در سطح جهان دارد و توسط کشورهای مختلف، از جمله دموکراسی‌های غربی، به‌عنوان یک ابزار اضطراری برای حفظ نظم و امنیت ملی به‌کار گرفته شده است. تجربه جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با تهدیدات داخلی و خارجی، از جمله ناآرامی‌های دی‌ماه ۱۴۰۴، نشان می‌دهد که محدودسازی موقت اینترنت در شرایط حساس، اقدامی ضروری، مسؤولانه و پیشگیرانه برای مهار فضای دیجیتال تروریسم و جلوگیری از تشدید بحران است.

این محدودیت‌ها معمولاً سه هدف را دنبال می‌کنند:

۱. امنیتی - حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی و اطلاعات شخصی شهروندان،
۲. پیشگیرانه - جلوگیری از تشدید خشونت و انتشار اخبار نادرست،
۳. متناسب با تهدید - اعمال محدودیت موقت و هدفمند، نه دائمی یا فراگیر.

نمونه‌های مستند در کشورهای دیگر

• ایالات متحده آمریکا

- «ماده ۷۰۶ قانون ارتباطات» (Communications Act) به رئیس‌جمهور اجازه می‌دهد در صورت تهدید امنیت ملی، دستور کنترل کامل یا تعطیلی تأسیسات ارتباطی، شامل اینترنت و ایستگاه‌های رادیویی را صادر کند.
- پس از هجوم به کنگره در ۶ ژانویه ۲۰۲۱، محدودسازی گسترده‌ای توسط پلتفرم‌های اجتماعی (توییتر، فیس‌بوک، یوتیوب) انجام شد و حساب‌های فعال در تحریک خشونت به‌طور موقت یا دائم مسدود گردید.
- در اعتراضات جاده‌ای و فرودگاهی در ایالات مختلف و پس از ناآرامی‌های مدنی سال ۲۰۲۰ (مرگ جورج فلویید)، کاهش عمدی سرعت اینترنت یا قطع محدود در مناطق خاص برای جلوگیری از سازماندهی تجمع‌ها انجام گرفت.

• بریتانیا

- «قانون امنیت آن‌لاین ۲۰۲۳» (Online Safety Act) و «قانون قدرت‌های تحقیقاتی» (Investigatory Powers Act) به دولت و نهاد ناظر (Ofcom) امکان می‌دهد در شرایط ناآرامی یا سرپیچی پلتفرم‌ها، دسترسی به سرویس‌ها را محدود یا مسدود کند.
- در ناآرامی‌های شهری اخیر، محدودسازی دسترسی به پیام‌رسان‌ها و شبکه‌های اجتماعی برای جلوگیری از هماهنگی آشوب‌گران اجرا شد.

• فرانسه

- قوانین امنیت داخلی و پروتکل‌های وضعیت اضطراری، به دولت اجازه می‌دهد در شورش‌های خشونت‌آمیز یا تهدیدات تروریستی، دسترسی موبایل و اینترنت را در مناطق مشخص و برای مدت محدود، قطع کند.

- در شورش‌های سال ۲۰۲۳، دولت فرانسه به‌طور رسمی محدودسازی شبکه‌های اجتماعی و بخش‌هایی از اینترنت را در مناطق بحران‌زده اعمال کرد.
  - اتحادیه اروپا نیز با «قانون خدمات دیجیتال» (DSA)، مکانیسم واکنش سریع برای محدودسازی پلتفرم‌های تهدیدکننده صلح عمومی طراحی کرده است.
- این نمونه‌ها نشان می‌دهند که حتی در کشورهای مدعی دموکراسی، در لحظه برخورد میان آزادی دیجیتال و امنیت عمومی، صیانت از جان و نظم جامعه در اولویت قرار می‌گیرد.

۷. نقش پلتفرم‌های خارجی و محدودسازی موقت اینترنت در مدیریت بحران امنیتی

تجربه ایران در مواجهه با حمله تروریستی اخیر و ناآرامی‌های دی‌ماه ۱۴۰۴، همراه با بررسی اقدامات مشابه در سایر کشورها، نشان می‌دهد که در شرایطی که عناصر تروریستی و شبکه‌های هدایت‌کننده خارجی از فضای مجازی برای هماهنگی، تبلیغات و تشدید خشونت استفاده می‌کنند، محدودسازی موقت اینترنت می‌تواند اقدامی ضروری، مسؤولانه و پیشگیرانه تلقی شود.

هدف نهایی از این اقدامات، نه محدود کردن آزادی‌های مشروع و قانونی شهروندان، بلکه حفاظت از جان بی‌گناهان و صیانت از اموال عمومی است.

با وجود اینکه برخی گزارش‌های داخلی و خارجی نشان می‌دهد محدودیت دسترسی به اینترنت در زمان آشوب‌ها، روزانه تا ۳۷ میلیون دلار زیان اقتصادی برای کشور ایجاد کرده است، مقام‌های کشور بر این نکته تأکید کردند که حفظ امنیت مردم و نظم عمومی، اولویت غیرقابل چشم‌پوشی است. به‌عنوان نمونه، آقای دکتر عراقچی، وزیر امور خارجه، در نشست با سفیران و روسای نمایندگی‌های خارجی در ۲۲ دی‌ماه تأکید کرد:

«قطع اینترنت مشکلات جدی ایجاد کرده است، اما امنیت مردم ایران از هر چیز دیگری اهمیت بیشتری دارد. تظاهرات مسالمت‌آمیز قانونی است؛ برای اطمینان از رفع تهدیدهای امنیتی، تدابیر حفاظتی لازم ادامه خواهد داشت و برخی محدودیت‌ها ممکن است تا زمان رفع کامل تهدیدها پابرجا باشند.»

این رویکرد، مطابق با قواعد پذیرفته‌شده در حقوق بین‌الملل و اصل ضرورت و تناسب در اقدامات اضطراری، مشروع و قابل توجیه است.

تجربه عملی نیز نشان می‌دهد که شبکه‌های خارجی مانند موساد، سیا و MI۶ از بسترهایی مانند استارلینک برای هدایت و هماهنگی آشوب‌ها و عملیات تروریستی استفاده می‌کردند. رصد و قطع این ارتباطات باعث شد که هدایت‌کنندگان خارجی نتوانند مجریان خود در خیابان‌ها را سازمان‌دهی کنند و بسیاری از عملیات خرابکارانه خنثی شود.

علاوه بر این، شبکه‌های رسانه‌ای معاند مانند ایران اینترنشنال، با بهره‌گیری از همه بسترهای دیجیتال و ماهواره‌ای، ضمن انتشار اخبار جعلی و وارونه‌نمایی واقعیات، به آموزش و تشویق اقدامات خشونت‌آمیز و ضد دولتی پرداختند. بررسی عملکرد این شبکه‌ها نشان می‌دهد که اقدامات آنها شامل:

- آموزش مستقیم و غیرمستقیم رفتارهای خشونت‌آمیز و تخریب اموال عمومی،
- تحریک جنایت و بی‌نظمی و تشویق به رفتارهای غیرقانونی،
- نشر محتوای نفرت‌انگیز علیه گروه‌ها و اقلیت‌ها،
- نقض آشکار بی‌طرفی رسانه‌ای و اخلاق حرفه‌ای،
- و ترویج تروریسم و سایر فعالیت‌های مجرمانه بود. این اقدامات، علاوه بر انحراف اعتراضات مشروع مردم، تهدیدی جدی برای امنیت عمومی و انسجام اجتماعی محسوب می‌شد.

در چنین شرایطی، محدودسازی موقت و هدفمند اینترنت، با حفظ دسترسی به شبکه ملی اطلاعات و سامانه‌های خدمات رسان داخلی، نه تنها اقدامی متناسب و قانونی بود، بلکه از وقوع خسارت‌های بیشتر انسانی و اقتصادی جلوگیری کرد و جریان اعتراضات قانونی را از نفوذ جریان‌های خشونت‌آمیز مصون نگاه داشت.

به این ترتیب، تجربه ایران در دی‌ماه ۱۴۰۴ نشان می‌دهد که در مواجهه با تهدیدات ترکیبی سایبری، رسانه‌ای و میدانی، محدودسازی موقت اینترنت، ابزاری مشروع، پیشگیرانه و ضروری برای صیانت از حقوق عمومی و امنیت ملی است.

جمع‌بندی

محدودیت‌های ارتباطی اعمال‌شده در دی‌ماه ۱۴۰۴ باید در چارچوب مدیریت بحران، دفاع مشروع، حفظ امنیت عمومی و حفاظت از حقوق مشروع شهروندان مورد تحلیل قرار گیرند. این اقدامات:

- مبتنی بر اختیارات قانونی دولت در شرایط اضطراری و مطابق با اصول پذیرفته‌شده در حقوق بین‌الملل بوده است.
- همسو با رویه‌های جهانی و تجربه سایر کشورها در مدیریت تهدیدات ترکیبی سایبری و رسانه‌ای قرار داشته است.
- متناسب با سطح تهدید و خطرات فوری ناشی از فعالیت عناصر تروریستی و شبکه‌های هدایت‌کننده خارجی طراحی شده است.
- و موقتی، هدفمند و قابل بازبینی بوده‌اند، به‌گونه‌ای که پس از رفع شرایط بحرانی، امکان تعدیل یا رفع محدودیت‌ها وجود دارد.

بنابراین، آنچه در رسانه‌های معاند به‌عنوان «قطع اینترنت» یا «محدودیت رسانه‌ای» مطرح شده است، نه اقدامی سلیقه‌ای و فراگیر، بلکه یک اقدام پیشگیرانه، قانونی و متناسب با تهدیدها برای حفاظت از امنیت ملی، نظم عمومی و حقوق اکثریت مردم در حساس‌ترین مقاطع سال ۱۴۰۴ بوده است.

از منظر حقوق بشر و دیپلماسی بین‌المللی:

- ایران، با اتخاذ این تدابیر، نه تنها حق اعتراضات مسالمت‌آمیز و آزادی بیان مشروع شهروندان را محترم شمرده است، بلکه توانسته جریان‌های خشونت‌آمیز و عملیات روانی سازمان‌یافته را از مسیر قانونی جدا کند و از بیشتر آسیب دیدن بی‌گناهان جلوگیری نماید.
- این اقدامات، کاملاً در چارچوب اصل ضرورت و تناسب بوده و نشان می‌دهد که دولت، ضمن رعایت حقوق اساسی، از هرگونه اقدام افراطی یا دائمی در محدودسازی آزادی‌های دیجیتال خودداری کرده است.

• تجربه جهانی نیز مؤید این نکته است که در لحظاتی که امنیت عمومی و جان مردم در خطر است، حتی کشورهای دموکراتیک محدودیتهای موقت مشابهی را اعمال می‌کنند و ایران نیز با اتخاذ همین رویکرد، در چارچوب حقوق بین‌الملل و رویه‌های پذیرفته‌شده جهانی عمل کرده است.

در نهایت، این گزارش نشان می‌دهد که محدودیتهای ارتباطی و مدیریتی فضای مجازی در دی‌ماه ۱۴۰۴، نه تنها اقدامی امنیتی و پیشگیرانه، بلکه یک اقدام حقوقی_دیپلماتیک روشنگرایانه برای مقابله با جنگ ترکیبی دشمن، حفاظت از جامعه و تضمین حقوق مشروع مردم بوده است.

